

Имом Валийюллоҳ Деҳлавий наздида тавҳиднинг даражалари | Ақийда дарслари (276-дарс)

19:00 / 06 май 498

Билингки, тавҳиднинг даражаси тўртдир:

Биринчиси: Мавжудликнинг вожиблигини фақат Аллоҳ таолода чеклаш. Бас, Ундан ўзганинг вужуди вожиб бўлмас. Бунга Аллоҳ таолонинг қуйидаги сўзи далолат қилади:

الْقَيُّومُ الْحَيُّ هُوَ إِلَّا إِلَهَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

«Аллоҳ - Ундан ўзга илоҳ йўқ. У Ҳайй ва Қойюмдир» (Бақара сураси, 255-оят).

Иккинчиси: Аршни, осмонлару ерни ва бошқа барча мавжудотларни яратишни фақат Аллоҳ таолода чеклаш. Бунга Аллоҳ таолонинг қуйидаги сўзлари далолат қилади:

عَلَى أَسْتَوَى ثَمَّ أَيَّامٍ سِتَّةٍ فِي وَالْأَرْضِ السَّمَوَاتِ خَلَقَ الَّذِي هُوَ

عَلَى الْعَرْشِ

«У осмонлару ерни олти кунда яратиб, сўнгра Аршга истиво қилган Зотдир» (Ҳадид сураси, 4-оят).

فِيهِ مُمْسَخَفِينَ جَعَلَكُمْ مِمَّا وَأَنْفِقُوا وَرَسُولِهِ بِاللَّهِ ءَامِنُوا ٦

«Аллоҳ ҳар бир нарсанинг яратувчисидир. Ва У ҳар бир нарсага вакилдир» (Зумар сураси, 62-оят).

Илоҳий китоблар ушбу икки даража ҳақида баҳс юритмаган. Араб мушриклари ҳам, яҳудий ва насоролар ҳам бу икки сифатга хилоф қилмаганлар. Аксинча, бу фикр уларнинг наздида ҳеч ким инкор қилмайдиган нарса экани Қуръони Каримда очиқ айтилган.

Учинчиси: Осмонлару ернинг ва уларнинг орасидаги нарсаларнинг тадбирини фақат Аллоҳда чеклаш. Яъни бутун оламнинг тадбирини фақат Аллоҳ қилади, деб эътиқод қилиш. Бунга Аллоҳ таолонинг қуйидаги сўзи далолат қилади:

قُلْ وَالْأَمْرُ الْخَلْقُ لَهُ أَلَا

«Огоҳ бўлинг, яратиш ва амру тадбир Унинг Ўзига хосдир» (Аъроф сураси, 54-оят).

Яъни Аллоҳ таоло борлиқдаги ҳамма нарсани Ўзи яратган, шундай экан, Ўз махлуқотларига буюради, уларни қайтаради, яратиш ва шариатга киритиш жиҳатидан ишларининг тадбирини қилади.

Яна Аллоҳ:

الْأَرْضِ إِلَى السَّمَاءِ مِنَ الْأَمْرِ يَدَبِرُ

«У Зот осмондан ергача - барча ишнинг тадбирини қилур», дейди (Сажда сураси, 5-оят).

Борлиқнинг барча иши Аллоҳнинг қўлидадир. У Зот оламдаги ҳеч бир нарсанинг тадбирини Ўз махлуқотларидан бирортасига топширмаган: анбиёларга ҳам, расулларга ҳам, авлиёларга ҳам, қутбларга, абдол ва ғавсларга ҳам, имомлару фаришта ва жинларга ҳам.

Тўртинчиси: Албатта, Ундан ўзга ҳеч ким ибодатга сазовор эмас. Бунга қуйидаги оятлар далолат қилади:

اللَّهُ إِلَّا إِلَهَ لَا أَنَّهُ، فَاعْلَمْ

«Бас, билгин: Аллоҳдан ўзга илоҳ йўқ» (Муҳаммад сураси, 19-оят).

لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ ﴿١٦٣﴾

«Ундан ўзга илоҳ йўқ. У ўта меҳрибондир, ўта раҳмлидир» (Бақара сураси, 163-бет) ва

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ

«Аллоҳ – Ундан ўзга илоҳ йўқ. У Ҳайй ва Қойюмдир» (Бақара сураси, 255-оят).

Бунга ўхшаш оятлар кўп. Ушбу икки (учинчи ва тўртинчи) даража бир-бири билан табиий равишда боғлиқдир. Чунки бутун оламнинг тадбирини фақат Аллоҳда чеклаш У Зотнинг ибодатга ҳақдор эканига, бошқанинг ҳақдор эмаслигига далилдир. Уларнинг орасидаги алоқа далил ва ҳукм ёки иллат (сабаб) ва маълул (натижа) алоқасидир.

Мушрик фирқаларнинг ихтилофи ушбу икки даражада бўлгани учун ҳам Қуръони Карим ўша икки даражани исбот қилишга, ораларидаги табиий боғланишни алоҳида кўрсатишга катта аҳамият берган. Шунингдек, уларнинг шубҳаларига қониқарли раддиялар қилган. («Ҳужжатуллоҳул болиға» 1-жилд, 123-бет).

Ақийдатут Таҳовия шарҳининг талхийси» китобидан

Ушбу китоб Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Дин ишлари бўйича қўмитанинг 2022 йил 5 октябрдаги 03-07/7619-рақамли хулосаси асосида чоп этилган.